

✓ המרכיב האוטיסטי אצל מטופלים נוירוטיים

אני מסכימה עם מסקנתו של ד"ר סידני קליין, לפיה למטופלים נוירוטיים רבים יש חלק אוטיסטי מפוצל באישיותם. כאשר נוצר מגע עם חלק זה, נחשפים הפצעים הפתוחים של ההיפרדות הראשונית. מטופלים אלה הלכו כברת דרך על השביל המוביל אל האוטיות, אך לא הרחיקו לכת כמו הילדים האוטיסטיים. ייתכן שאפילו במהלך התפתחות תקינה, פצעים נפשיים אלו אינם נרפאים לגמרי; אולם, במהלך החיים מעודדות אינטראקציות יצירתיות את ריפויים ומכינות את האדם לקראת הפרידה הסופית – המוות. זיגוג הפצעים בעזרת צורות אוטיסטיות ואטימתם בחפצים אוטיסטיים מכשילים את תהליך הריפוי הטבעי. זאת מכיוון שפעולות מניפולטיביות אלו חוסמות את האינטראקציות היצירתיות הנחוצות לשם כך. מטופלים נוירוטיים בעלי מחסומים אוטיסטיים יידונו ויתוארו בחלק השני של ספר זה. לסיכום, אומר כמה מילים של תקווה באשר לאפשרות של פסיכותרפיה במצבים אוטיסטיים פסיכוגניים.

פסיכותרפיה עם אוטיזם פסיכוגני

האירועים והנסיבות שהוזכרו לעיל כגורמים התורמים להתפתחותו של אוטיזם פסיכוגני, חשובים רק בשל השפעתם על מצבו הנפשי של המטופל. הם נמצאים בעבר. איננו יכולים לעשות דבר לגביהם. לעומת זאת, ייתכן שנוכל לעשות משהו עבור נפשו של המטופל. אני משוכנעת שפסיכותרפיה, טיפול-נפשי, היא התרופה לאוטיות המתפתח כצורת התמודדות עם כאביה הינקותיים המוקדמים של הנפש. אך טיפול נפשי זה חייב להתבסס על הבנה מלאה של טבעו של האוטיות הפסיכוגני ושל מקורותיו האפשריים. פסיכותרפיה עם מצבים אוטיסטיים שכאלה, בין אם חלקיים ובין אם מלאים, פותחת בפנינו תיבת פנדורה. הניסיון מוכיח שאם יאזרו המטפל והמטופל יחדיו את האומץ להביט אל תוך מעמקיה, ואם יגייסו את הנחישות והסבלנות הנחוצים לשם כך, לרוב תבציע התקווה מתוך מחשכיה.

פרק 6

חפצים אוטיסטיים

Once upon a time there was a person
Almost a person.
Somehow he could not quite see
Somehow he could not quite hear
He could not quite think
Somehow his body, for instance,
Was intermittent.

פעם היה איש
כמעט איש.
איךשהו לא ממש ראה
איךשהו לא ממש שמע
לא יכל ממש לחשב
איךשהו הגוף שלו, למשל,
היה לא מתפר.

Ted Hughes, *A Bedtime Story*, Crow

טד יוז, סיפור לילה טוב, עורב

הפרק הבא הינו גרסה משוכתבת למדי של מאמר שפורסם לראשונה בכתב העת *International Review of Psycho-Analysis* (1980, 7: 27-39). במהלך העבודה עם ילדים אוטיסטים נעשיתי מודעת לשימוש העיקש שהם עושים בחפצים מסוימים, המשתנים מילד לילד. פעילות זאת, שהגורם הדומיננטי בה הוא התחושתיות, מעכבת את ההתפתחות המנטאלית והרגשית. חפצים אלה יזכו כאן לכינוי "חפצים אוטיסטיים".

חפצים אוטיסטיים

אביא כעת שתי דוגמאות קליניות אשר ימחישו את טבעם של חפצים אוטיסטיים:

בתחילת הטיפול נהג ילד אוטיסט בן עשר בשם דייוויד להביא מכונית צעצוע לכל פגישה. הוא אחז את המכונית כה חזק, עד כי כאשר הוציא אותה נותרה צורתה של המכונית טבועה על כף ידו. במהלך העבודה עימו התברר שמכונית הצעצוע נתפסה כבעלת תכונות מאגיות המגנות עליו מפני סכנה. מבחינה זו דמה החפץ לקמע.

$pbd = \frac{p}{1-p}$
 $(TR) - (L)$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$

ההבדל בין המכוננית של דייויד לבין קמע הוא שדייויד הרגיש כי כאשר הוא לוחץ את הצעצוע אל תוך כף ידו, הוא הופך לחלק קשה נוסף בגופו. אפילו כאשר הונח הצעצוע על השולחן נותרה התחושה הטבועה ביד, כך שהיה זה כאילו המכוננית נותרה חלק מגופו המגן עליו.

ילד אוטיסט אחר, בשם פיטר, היה בן שש כשהחל טיפול. הוא נהג להביא לפגישות מחזיק מפתחות גדול ובו למעלה מחמישים מפתחות. התברר לי כי הוא חש שהחפץ הוא חלק קשה נוסף של גופו. כל עוד הרגישו הילדים הללו שהפציהם האוטיסטיים מגנים עליהם, הם נותרו בלתי-חדירים לניסיונותי לעזור להם. משום כך, חשוב להבין את טבעם של חפצים אלה ואת המקור האפשרי לשימוש בהם.

טבעם של חפצים אוטיסטיים

מאפיין בולט של חפצים אוטיסטיים הוא שהם אינם משמשים את הילד בתפקיד לשמו נוצרו. תחת זאת, נעשה בהם שימוש ייחודי על ידי כל ילד. למשל, דייויד לא גלגל את המכוננית שלו לאורך השולחן ולא שיחק עימה על הרצפה, כפי שהיה עושה ילד רגיל או נוירוטי. פיטר לא השתמש במפתחותיו כדי לפתוח דלתות וארונות. הוא פשוט סחב אותם איתו. מנקודת מבט מציאותית ומעשית, החפצים שירתו בתפקיד חסרת-תועלת וחסר-משמעות. מנקודת מבטו של הילד, כך התברר, הם היו בהחלט נחוצים.

גם מכוניות ורכבות המתכת הקשות, אשר ילדים אוטיסטים מסוימים לוקחים איתם למיטה ומניחים מתחת לכרית, אינן משמשות בתפקידן המיועד ככלי משחק. גם לא ניתן לומר שהן משמשות לצרכי פנטזיה. משחקי פנטזיה מתאפיינים באיכות של "העמדת פנים" ובמודעות לנפרדות הגופנית מן האובייקט, הנעדרים מן השימוש שעושה הילד האוטיסט בחפציו. אלה מתאפיינים באיכות טקסית וביזארית והתמקדותו של הילד בהם נוקשה ואינטנסיבית, מה שאינו נכון לגבי משחקי פנטזיה. החפצים אשר אותם מסובכים ילדים אוטיסטים אחדים באובססיות הם בעלי איכות דומה.

מכאן אני מגיעה לתכונה מאפיינת נוספת של השימוש שעושים ילדים אוטיסטים בחפצים אוטיסטיים; שום פנטזיה אינה מתקשרת אל החפץ.

$pbd = \frac{p}{1-p}$
 $(TR) - (L)$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$
 $\frac{p}{1-p} = \frac{p}{1-p}$

אוטיזם פסיכוגני²⁴ הוא מצב בו התחושתיות היא הגורם הדומיננטי, וחפצים אוטיסטיים הם חפצים שבהם התחושתיות היא הגורם הדומיננטי. כתוצאה מהעדר פנטזיה, השימוש בהם צר וחוזר על עצמו באופן קיצוני. הם סטטיים ונעדרות מהם אותן איכויות פתוחות ובלתי-מגבילות, המובילות להתפתחותן של רשתות אסוציאטיביות חדשות. חפצים אלה הם הסיבה והמסוכב של מעגלי פעילות חזרתיים ומבוצרים.

מאפיין טיפוסי נוסף של החפץ האוטיסטי הוא חוסר הייחודיות לכאורה, המלווה את השימוש בו. מפתחות רבים הוצמדו אל מחזיק המפתחות שפיטר סחב עימו. כאשר אבד אחד מהם, מפתח אחר יכול היה להחליפו. דייויד החליף מפגישה לפגישה את המכוננית שהביא לטיפול. בתחילת הטיפול, התחושה הקשה שיצרה המכוננית בכף ידו היתה הדבר החשוב עבורו. מכוניות שונות היו יכולות להעניק לו את אותה תחושה, ולכן החליף ביניהן ללא הבחנה. כאשר לא מצא מכוננית אחת, היה יכול להחליפה באחרת. ישנם ילדים אוטיסטים המשתמשים בחפץ אחד בלבד בצורה סטריאוטיפית וטקסית למשך תקופה. בתום התקופה, הם מחליפים את החפץ באחר ועושים בו שימוש דומה. כך, לאורך פרק זמן, תיתכן סדרה של חפצים המשמשים את הילד כל אחד בתורו, בעוצמה החוסמת את ההכרה בכל דבר אחר. הילד משתמש בחפץ, משליכו ומחליפו באחר. אם נעלם החפץ האוטיסטי, חווה הילד מצוקה כאילו איבד חלק מגופו. אולם החפץ מוחלף עד מהרה בחפץ אחר, אשר נתפס כזהה לקודמו.

עם זאת, חשוב להבין כי חוסר היכולת של הילד האוטיסט להתמודד עם עצם האובדן, נובע מהמצוקה האיומה שסבל לנוכח מה שנראה כאובדן של חלק חשוב מגופה של האם המינקת, חלק שנתפס כחלק מגופו שלו (Winnicott, 1958; Mahler, 1961; Tustin, 1972). אובדן זה נחוה כאובדן של חלק מגופו ולא כאובדן האם והשר שלה. מצב זה הוא שהוביל לשימוש אובססיבי בחפצים, הנחווים כחלקי גוף.

הריון לעיל מרמז על תכונה מאפיינת נוספת של החפץ האוטיסטי. משמעותה של הדומיננטיות של התחושתיות עבור הילד האוטיסט היא שילדים אלה חיים בעולם שנתפס בצורה גלובאלית. זהו עולם שונה מאד מעולמנו. אנו מבחינים חפצים זה מזה על פי מאפיינים שונים ולא רק על פי התחושה הצורנית שלהם. יש לנו רמזים אחרים; לילדים אוטיסטים

$(\sigma/n) \downarrow 00$
 $0 = W$
 $(\sigma/n) \downarrow 00 \#$

אין כאלה. הם מגיבים אך ורק לצורה ומתאר; משמעות ותפקיד אינם נלקחים בחשבון. כך, למשל, פיטר חשב פעם שהמילה "boiler" היא ילד (boy) עם חתיכה שנוספה לגופו. זאת לא היתה בדיחה. הוא תפס ברצינות רבה את מה שאנו רואים כאי-הבנה משעשעת. סגל (1975) מתארת מטופל סכיזופרני בוגר, שתפקד גם הוא על בסיס דמיון צלילי חסר-משמעות שכזה בין מילים שונות. מטופל זה השווה בין שרפרף לבין צואה כיוון שאותה מילה אנגלית, stool, משמשת עבור שניהם.

Ex = boiler
 boy = boiler

גורם נוסף המשחק תפקיד בדיון זה הוא שילדים אוטיסטיים לא תמיד מבחינים בבהירות בין החושים השונים. כך, הילד חווה את חושי השמיעה והראייה באופן מישושי, כאילו החפץ הנראה או הנשמע נוגע בו. מילים כתובות, בעלות צורה דומה פחות או יותר, נתפסות כבעלות תחושה דומה. הדבר נכון גם לגבי חפצים, תמונות וצלילים, והוא מוביל למה שמוגדר בתצפיות כחוויה הקונקרטית של הילד האוטיסט.

ככל שהתקדם הטיפול, סיפק דייויד עדויות לעוד ועוד אי-הבנות, אשר נבעו מתפיסה תחושתית ולא-מדויקת של צורות של מילים. למשל, מכונית צעצוע מדגם אסטון מרטין נתפסה כבעלת מהות זהה לכפר בו חי, אשר נקרא מרטין. מכונית אוסטין נתפסה כמכילה את המהות של טסטין. מי שלא עבר עם ילדים אוטיסטים עלול לדאות באמירות אלו דוגמאות לחריזת חרוזים או למשחק מילים. אולם, צורות התבטאות מפותחות כאלו אפשריות רק כאשר לאדם יש תחושה של נפרדות גופנית מחפצים אחרים ותפיסה תקינה שלהם. כשבקע מתוך האוטיזם, הצליח דייויד לספר לי שחשב שהמילים "טסטין" ו"אוסטין" זהות, כיוון שיצרו אותה צורה כאשר "נגעו" באוזניו או בעיניו.

בעבודה עם דייויד, היה עלי לגרום לו להבין שכאשר הוא מביא עימו את מכונית האסטון מרטין, אין הוא מביא עימו חלק מהכפר שלו, וגם שהבאתה ולקחיחתה הביתה של מכונית האוסטין אינה כמו לסחוב את טסטין לכל מקום. ילד נוירוסטי היה משתמש במכוניות כדי לייצג את רגשותיו לגבי הכפר ולגבי עצמו. אך עבור דייויד החפצים לא ייצגו רגשות. הוא חש כי הם עצמם מהווים חלקים ממשיים ממרטין ומטסטין. בהקשר הפסיכואנליטי, מכתובה תובנה זו התמודדות שונה מאד עם החומר כאשר מדובר באוטיסט ולא במטופל נוירוסטי. בהדרגה, ככל שפיתח תחושת נפרדות גופנית מהעולם החיצוני, הצלחתי לשוחח עם דייויד על געגועיו למרטין (הוא חי בפנימייה קטנה לילדים אוטיסטים) ועל כך שהוא משתוקק שאהיה איתו תמיד (הוא רצה לקחת אותי בכיסו,

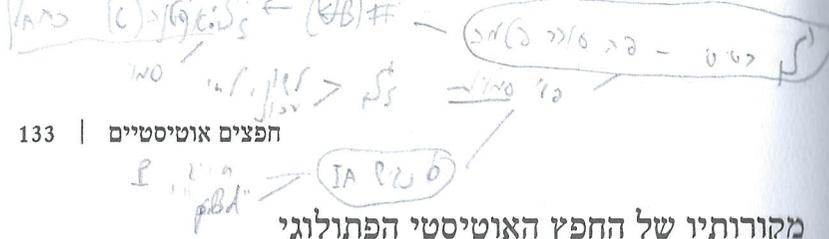
$(\sigma/n) \downarrow 00$, $(\sigma/n) \downarrow 00$, $(\sigma/n) \downarrow 00$

באופן המילולי ביותר). לו הייתי מנסה לדבר עימו על נושאים אלה בימים הראשונים, המילים לא היו נושאות שום משמעות עבורו, כיוון שמכוניות הצעצוע שימשו כחפצים אוטיסטיים וחסמו כל תחושה של געגועים למרטין או אלי.

מרכיב חשוב בשינוי השימוש הפתולוגי אשר עושים ילדים אלה בחפציהם האוטיסטיים כרוך בכך שאנשי המקצוע המטפלים בהם יבינו כי חפצים אלה אינם נחווים כתחליף לבני אדם החסרים לילד. עבור הילד, החפץ הוא האדם, כיוון שהוא מייצר את התחושות שאליהן הילד משתוקק. התחושה שמייצר החפץ היא בעלת חשיבות ראשונה במעלה עבור הילד. בנוסף לכך, התחושה שאליה הוא משתוקק אינה ממוקמת באזור מסוים בגוף הילד. אם, לדוגמה, המכונית מעניקה לילד תחושות נעימות בחלל כף היד, עבורו הדבר זהה לכך שתהיה בפיו. עם זאת, עצם השימוש במילה "השתוקקות" בהקשר זה הוא בלתי-מדויק. ילדים אוטיסטים אינם יכולים להיות ערים לצרכים, רצונות או תשוקות, כיוון שהם חסרים את הציוד הנפשי שיסייע להם לשאת את התסכול שרגשות אלה מעוררים. הם משתמשים בחפצים אוטיסטיים כתחליף החוסך מהם את המתח שבהמתנה. המידה בה ילדים אלה כופים על אחרים בסביבתם לראווג לזמינותו של החפץ האוטיסטי, מדגימה יפה את כוחם לשמר את האוטיזם ולהכריח אחרים לשתף עימם פעולה בכך.

חפצים אוטיסטיים מייצרים סיפוק כמעט מיידי, וסוגרים את הפער הקיים בין הציפייה לבין מימושה. אולם פער זה, אם ניתן לשאתו, הוא המוביל לפעולות סימבוליות כמו פנטזיות, זיכרונות ומחשבות. כך, ממשיך הילד האוטיסט לחיות מבחינה גופנית, בעוד חייו הנפשיים מוגבלים קשות. זוהי הסיבה לכך שרבים מילדים אלה מתפקדים כלוקים בשכלם כאשר הם מגיעים לראשונה להערכה קלינית. השימוש הפתולוגי בחפצים אוטיסטיים מוביל להעדר מוטיבציה אצל הילד, ולמחסור באמון בסיסי ב"סביבה המאפשרת" (facilitating environment). הוא מצליח לוותר עליהם רק כאשר האכפתיות וההבנה שמגלים כלפיו אחרים חודרות אליו.

"קשיות" היא תכונה מאפיינת של רוב החפצים האוטיסטיים. הקשיות מעניקה לילד את התחושה שהוא מוגן. כיוון שלא חוו מערכות יחסים מתרבות עם בני אדם אחרים, חשים ילדים אוטיסטים איום מתמיד של מתקפה פראית ואכזרית. יותר מכל הם דואגים שהחלקים הכולטים בגופם ייקרעו מהם בדרכים ברבריות במיוחד. חרדת הסירוס של הילד

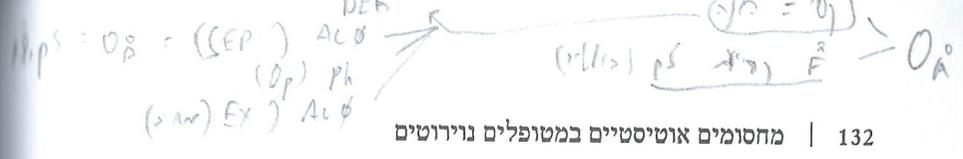

מקורותיו של החפץ האוטיסטי הפתולוגי

ניטיב להבין את מקורותיו של החפץ האוטיסטי אם ניתן דעתנו לכך שבתחילה, מקבץ התחושות הנחוות כ"פה-סובכ-פטמה" הוא המשמעותי עבור התינוק, ולא החלב עצמו. ניתן לומר אפוא כי הטבע ייצר פיתיון אשר הבטיח כי פעילות חיונית ואינסטינקטיבית תהיה גם מהנה. אולם ישנם כמה דברים שעלולים להשתבש כאן, ממגוון רב של סיבות העשויות לפעול בהקשרים שונים בכל צמד יונק/מניקה. במקרים אלה נאלץ התינוק לייצר מתוך גופו אקסטוזה משכרת באופן כמעט קבוע, כדי להסיח את דעתו מן הכאב הבלתי-נתפס של העולם החיצוני.

העבודה הקלינית מוכיחה כי מקורותיו של החפץ האוטיסטי טמונים בפעילויות סמויות של תחושתיות-עצמית המתחילה בינקות. לעתים קרובות נושכים ילדים אוטיסטים את לשונם המכווצת או את דפנות הלחיים שלהם. ילדים אחרים מנענעים את עכוזם על מנת לחוש את הצואה בפי הטבעת שלהם. כל התצפיות הללו לוקטו מתוך הסיטואציה הפסיכואנליטית, במסגרתה מפגינים הילדים בפני המטפל את מעשיהם או מספרים עליהם, במידה והם יכולים לדבר. ייתכן כי הם עושים גם דברים אחרים בהם לא הכחנתי. ככלל, המבוגרים המטפלים כמעט ואינם מודעים לפעולות אלו, מאחר ואינם רואים אותן. עקב כך, פעולות אלו של תחושתיות-עצמית הופכות יותר ויותר חריגות ופרוורטיות, כיוון שחוסר האפשרות לצפות בהן מונע מהדמויות המטפלות את האפשרות לשנותן. תינוקות העוסקים בפעילות כזו הופכים בהדרגה יותר משונים ומוזרים. החפצים האוטיסטיים המשמשים אותם מאוחר יותר כאילו היו חלק מגופם, מהווים ככל הנראה תוצר של פתולוגיה מוקדמת זו. הדבר מסביר את הצורה הייחודית אשר לובשים החפצים האוטיסטיים הפתולוגיים עבור כל ילד.

הצורך לחסום את העולם החיצוני, במידה הקיצונית האופיינית לילד האוטיסט, מופיע במגוון רחב של מצבים, שכולם, ככל הנראה, מתרחשים במהלך הינקות. מתצפיות עולה כי מצב שכיח למדי בינקות, המהווה ורו להתפתחות אוטיזם פסיכוגני בילדות, הוא המצב בו ילד פגיע במיוחד חווה סדרה של זעזועים, בתקופה בה המערכת הניוירו-מנטאלית שלו אינה מפותחת דייה על מנת לעמוד בפרץ. זעזועים אלה התרחשו בסביבה טיפולית אשר, מסיבות שונות, לא היתה כשירה באותה עת להתמודד עם המתח עבור הילד או לסייע לו בהתמודדות עימו. נקודת

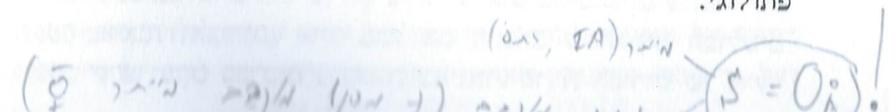

הניורוטי קלה מאד ביחס לסכנות עימן מרגישים ילדים אוטיסטים שעליהם להתמודד. מטרתם העיקרית של החפצים האוטיסטיים (כלומר, של חפצים הנתפסים כחלק מהגוף ומעניקים נחמה והסחת-דעת תחושתית) היא לחסום את המתקפות המאיימות לפגוע בגוף ובסופו של דבר להשמיד את הילד כלייל. הקשיות מסייעת בידי הילד הרך והפגיע להרגיש בטוח בעולם הנתפס כרווי בסכנות כל ישוערו, עולם בו הוא חש אימה שאינה ניתנת לכיטוי. חפציו עוזרים לו להימנע מההכרה בנפרדות הגופנית ולקדם את מחשבת השווא של החסינות מפני חדירתו ופגיעתו של העולם החיצוני. אחת הדרכים בהן הדבר נעשה היא התמקדות בתחושות גופניות מוכרות והתעלמות מעולם ה"לא-אני" החיצוני והזר.

אולם, זוהי נקודת המבט המתוחכמת של הצופה מן הצד. על מנת לקדם את הדיון במצבים בלתי-מוכחנים באמצעות שימוש בכלי המובחן של השפה, יש להפריד בין חווייתו של הצופה לבין חווייתו השונה מאד של הילד הבלתי-מוכחן יחסית. עבור הילד, החפץ האוטיסטי הוא בראש ובראשונה תחושה, בעוד שהצופה מודע לחפץ המייצר את התחושה. הצופה מבחין בהבדלים הקיימים בין חפצים שונים, הנתפסים על ידי הילד כזהים, אולם הילד מבחין בין חפצים שונים רק על בסיס התחושות שהם מעוררים בו כאשר הם נוגעים בגופו.

הפסידו-הגנה שמעניק החפץ האוטיסטי (או החפץ התחושתית), מונעת מהילד לנצל ולפתח אמצעי התגוננות ממשיים יותר. בפרט, היא מונעת ממנו ליצור קשר עם בני האדם האכפתיים הסובבים אותו, והמסוגלים לשכך את פחדיו. הילד נלכד במצב מבודד, בו הוא מכותר בפחדים דמיוניים ללא כל אפשרות ממשית להקל עליהם ולתקנם.

תמיד התמיהה אותי העובדה, שילדים פסיכוטים פסיכוגנים מתוארים כמי שהיו מנותקים מאז רגע הלידה. במהלך כתיבת מאמר זה עלה בדעתי, שילדים אלה נתקלו במקרה בחפץ אוטיסטי בשלב מוקדם מאד בחייהם, ושחפץ זה הסיט אותם מפנייה לאם המינקת. אם מדוכאת או חסרת-ביטחון אינה מסוגלת לגייס את הנחישות ואת העמידות הנחוצות על מנת להתיק את ילדה מהתעתוע המענג של חפציו התחושתיים לעבר הנאה ממשית מהשד, אשר בו ילמד בהדרגה להשתמש כדבר נפרד מגופו. במצב זה, עלול השימוש בחפצים אוטיסטיים להפוך להרגל פתולוגי.

מוצא נפוצה להתנתקות אוטיסטית היא המצב האומלל בו נחווית פרידה גופנית בין האם לבין הילד כקריעה אלימה ופוצעת (Bick, 1968). נראה כי חפצים אוטיסטיים סותמים את המרווח הקיים בין הזוג (אם-תינוק) על מנת למנוע את חוויית הנפרדות הגופנית. למרבה הצער, דלזיות אלו מונעות התפתחות של יחסים מרפאים והרדיים בין הילד לבין האם. משמעותן היא כי חפצים תחושתיים דוממים חוסמים את גישתו של הילד אל העולם החיצוני, זאת במקום בני אדם אשר היו עשויים לסייע להתפתחותו של מרחב מובחן ומבחיין של תקשורת ופירוש.

השפעותיו המזיקות של השימוש בחפצים אוטיסטיים

בניסיון להדגיש את הרושם של השפעותיה המזיקות של תחושתי-עצמית חריגה, כותב אריקסון (1965 [1951]) כי התינוק "ימצא את אגודלו, ולעזאזל עם העולם". אולם, התייחסות זו אינה נוגעת לילדים אוטיסטיים. כפי שהראה ויניקוט (1958), מציאת האגודל במהלך התפתחות תקינה מובילה לגילוי העולם שמחוץ לגופו של הילד ולהפקת הנאה ממנו. מציאת האגודל או האצבעות מתקשרת לפנטזיות ולרעיונות מגוונים המאפשרים לילד להמתין עד בואו של סיפוק הולם וממשי יותר. אין זה כך עבור התינוק המראה סימנים של אוטיזם פסיכוגני; אצל תינוק זה, מציאת האצבע מוחלפת כמעט לחלוטין באחיזה בחפצים אוטיסטיים קשים.

העובדה שילדים אוטיסטיים נזקקים באופן קבוע לחפצים אוטיסטיים מצביעה על כך שהם נותרים במצב גולמי ובלתי-מטופה, אשר כמעט ואינו עובר התמרה בידי המרכיבים המחנכים והמאנישים הקיימים במצב ההנקה. ילדים אלה נתונים לחסדיהם של דפוסים יסודיים ומולדים, אשר הניסיון לא שינה אותם. דפוסים אלה נותרו בלתי-מוסטים והשימוש בהם אינו השימוש הרווח. כמו כן, נראה כי הם מושפעים מיסודות קדמוניים. ילדים אלה חשים מאוימים מיצורים ומפיות טורפניים. הם מרגישים כי הם עלולים להירמס כמו חרקים וכי הם נאבקים ביצורים אחרים בשיניים וציפורניים תוך מאמץ נואש לשרוד. זוהי יריבות עקובה מדם ונרמה כי החפצים האוטיסטיים הקשים אינם אלא שלוחות של שיניים וציפורניים.

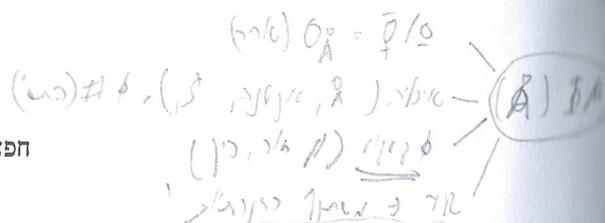
שימוש קבוע בחפצים אוטיסטיים אינו מאפשר לילד האוטיסט ללמוד לשאת תסכול. כאשר מכה התסכול, הולמים התקפי זעם בשריריו

ובעורקיו וגורמים לו לפחד מפני כיליון מוחלט. על מנת להתגונן מפני פחד קטלני שכזה, הוא נצמד לחפץ אוטיסטי קשה וכך אינו לומד לעולם להתמודד עם תסכול באופן שקול ומחושב.

ילדים אלה מחמיצים גם את שלב ה"אימון" (practicing) בינקות התקינה, המתרחש במהלך העדרויותיה של האם. לדוגמה, במחקר על התפתחות שפה בקרב ילדים אוטיסטים מצא ריקס (Ricks, 1975) שרבים מהם החמיצו את שלבי הפטפוט (lalling) והמלמול (babbling) של הינקות התקינה. בתצפיותיי שלי נמצא כי רבים מהם פוסחים על שלב היניקה והמציצה התקין, בו מייצר הילד הדמיה פעילה של השד. הדמיה זו תאפשר לו לפתח שימוש ממוקד ויעיל יותר בשד הממשי, כאשר זה ישוב. אתמצת ואומר כי הילדים האוטיסטים מחמיצים את חוויות הלמידה הראשוניות, המקושרות למשחק. ילדים אלה מצפים לעשות כל דבר בניסיון הראשון, מבלי להתאמן מחוץ לסיטואציה עצמה. כאשר הם נכשלים בכך, הם מוותרים על המאמץ. נרמה כי זהו מרכיב חשוב בפאסיביות ובהעדר הביטחון בקרב ילדים אוטיסטים. הם אינם עוסקים בעבודה היצירתית של התאמת האשליה למציאות ואינם מפתחים פנטזיות. הפנטזיה, כפי שמראה עבודתו של ויניקוט (1958) על אובייקט המעבר ותופעות המעבר, הינה גשר אל המציאות. הילד האוטיסטי מחליף את הפנטזיה בחפצים אוטיסטיים פתולוגיים, המשמשים כמחסום בפני המציאות. הם חוסמים את תפיסת המציאות המשותפת לבני אדם אחרים בני אותה תרבות. דבר אינו נכנס אל נפשם, אולם חשוב מכך, דבר אינו יוצא.

חפצים אלה הם תוצאה של יצירתיות ראשונית שהשתכשה. ההתפכחות של ילדים אלה, אשר הינה מערערת ובטרם זמנה, אינה מאפשרת להם לחוות הזדמנויות נאותות ליצירת אשליה. תחושת הצורך, כל עוד ניתן לשאת אותה, מעוררת תמונות מקדימות (היות תקינות), המכינות את התינוק לבאות. זוהי תחילתה של התקווה. במקום ליצור הדמיה פעילה של השד, אשר תאפשר להם להשתמש בו עם הופעתו, מפתחים ילדים אוטיסטים חפצים מלאכותיים המחליפים את השד ואשר אין צורך לחכות עבורם (במהלך ההתפתחות הנגורונית, אם נעשה שימוש-יתר במוצץ באופן אובססיבי, לאחר הגיל שבו הוא נפסק בדרך כלל, הוא עלול להפוך לחפץ אוטיסטי פתולוגי שכזה).

ויניקוט כותב: "האם מציבה את השד הממשי בדיוק במקום בו התינוק מוכן ליצור, ובדיוק ברגע הנכון" (Winnicott, 1958 [1995]). אולם, כפי

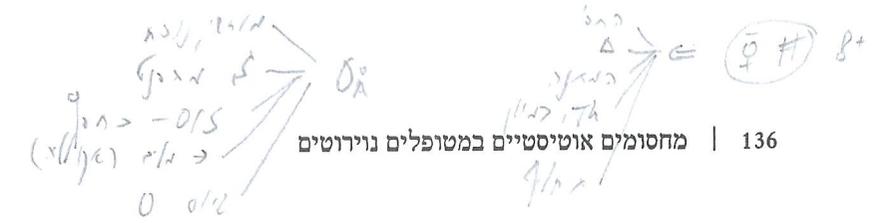

הפתולוגי והאוטיסטי שעושה הילד בחפצים, נותיר אותו תחת אחיזתה של הפתולוגיה שלו, ללא כל יכולת לפתח יחסים ממשיים המאופיינים בהשקעה ובשיתוף פעולה.

כאשר האם והילד הופכים לחפץ אוטיסטי זה עבור זו מתנהלים חייהם בתוך פקעת הנשלטת על ידי תחושות, תוך שהיא מייצרת את הרושם כי הם מותאמים זה לזו באופן מושלם וצפוי מראש. הם מספקים אקסטזה זה לזו. חלק מהילדים האוטיסטיים מגיעים לטיפול עם היסטוריה של ינקות אידיאלית שכזו. אך יתרונותיה של ינקות כזאת הינם מפוקפקים. היבט חיובי של חוסר ההתאמה הנסכל בין "האם הטובה דיה" לבין ילדה, טמון בכך שהוא מספק מרחב שבו עשויים להתרחש אירועים אקראיים. התרחשויות אקראיות אלו גורמות להתמרה ושינוי. אם וילד ההופכים לחפצים אוטיסטיים מהפנטים זה עבור זו, חווים התאמה מושלמת, אך שלמות זו מחסלת את האפשרות שמרחב כזה יתפתח. עקב כך, חלה עצירה גורפת בהתפתחות הנפשית של הילד, המתעוותת בשל העדרם של גורמים מחוללי שינוי. מניסיוני, תפקידו החשוב של האב במשפחה הוא לסייע לצמד יונק/מניקה לצלוח את הכאבים ואת המצוקות הנגרמים עקב חוסר התאמה מושלמת בניהם, ולנוכח ההכנה שהם אינם יכולים לשלוט זה בזו באופן מוחלט.

ילד כזה לעולם לא חווה געגוע. באופן חוויתי הקונקרטי מורגש העדרו של אדם חשוב כ"חור", אשר ניתן לסותמו מיד באמצעות חפץ אוטיסטי. הוא חווה "ריקנות" ו"לא-כלום", אך אלה אינם זהים לגעגועים אל אדם אשר בו יש לו צורך. ייתכן כי החזרתיות העיקשת של חלק מהילדים האוטיסטיים במסגרת פסיכותרפיה, היא תוצאה של שיתוף הפעולה השגוי שלנו עם השימוש שהם עושים בחפצים אוטיסטיים. כמו כן, כאשר האנליטיקאי פאסיבי וגמיש מדי, הוא מאפשר לילד להשתמש בו כבחפץ אוטיסטי. כאשר ילד אוטיסט מתחיל להתגעגע לאנליטיקאי, הדבר מצביע על התקדמות באנליזה. אולם עד שלב זה, מוחלף האנליטיקאי הנעדר בחפצים אוטיסטיים, החוסמים כל תחושה של העדר, כמו גם את התפתחותם של זיכרונות המפצים עליו.

השפעה מזיקה נוספת של שימוש בלתי-הולם בחפצים אוטיסטיים מתרחשת כאשר ברגעי משבר, נוטים חפצים אוטיסטיים קשים להישבר תחת הלחץ ולאכזב את הילד. טבעם הנוקשה והבלתי-גמיש, כמו גם היותם חפצים דוממים, הופכים אותם לשבירים. בני אדם חיים מסוגלים לצמוח, להשתנות ולהירפא ואף להתאושש ממצבים שבהם אכזבו את

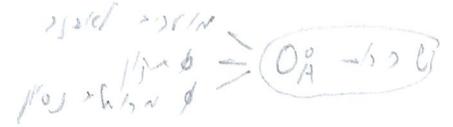

שוניקוט יודע היטב, "האם הטובה דיה" (good-enough mother) נידונה לכישלון בניסיון להתאים עצמה לתינוק. עבור הילד המתפתח באופן תקין, מהווים "כישלונות" אלה מצד האם הזדמנות "ליצור" תמונות מטרימות ותגובות חדשות כלפיה. בהעדרה, כמו גם בזמן שהיא אינה מבינה את צרכיו ואינה נענית להם כמצופה, ניתנת לו הזדמנות לכוונן את תמונותיו המטרימות ולהסתגל לאופנים השונים בהם הוא חווה אותה. הילד לומד לצפות. הוא לומד לשלוט באימפולסיביות שלו. הוא לומד ליצור רעיונות המהווים תחליף עבור האם, תחליף שאינו מבטל את הצורך שלו בה ואינו מונע את תגובותיו האינסטינקטיביות כלפיה. הוא מתחיל להתייחס ולהגיב לבני אדם ולמצבים כאשר אלה אינם נוכחים. בתוך כך, מתפתחים החשיבה והדמיון.

כאשר הפעוט מתוסכל כתוצאה מאכזבה בלתי-נסבלת, הוא מתחיל להפעיל חפצים אוטיסטיים בצורה מוגזמת במקום ליצור אשליות והזיות תקינות, אשר יובילו בהמשך לחלומות, פנטזיות ורעיונות. חפצים אלה, בהיותם מוחשיים, נשלטים על ידי תחושות ונוכחים תמיד, מקבעים אותו ברמה פרימיטיבית של תפקוד מנטאלי קונקרטי מדי. חפצים חומריים צוברים חשיבות מוגזמת מכיוון שהם יוצרים תחושות גופניות מהפנטות. חפצים אוטיסטיים מתפתחים על מנת להתמודד עם תסכול בלתי-נסבל, אך הם מונעים את התפתחותם של המחשבות, הזיכרונות והדמיונות, אשר בהתפתחות תקינה מפצים, במידת מה, על המחסור האנושי והבלתי-נמנע בסיפוק מושלם. תוצאה נוספת היא שהילדים נחשפים להתנהגות אשר בגינה הם עצמם חשים כחפצים אוטיסטיים ולא כבני אדם. האקופראקסיה (חיקוי תנועות - echopraxia) של חלק מהילדים הפסיכויטים הינו דוגמה קיצונית לכך.

אקוליה²⁵ היא שימוש במילים ובצלילים כאילו היו חפצים פיזיים מוחשיים, במגמה להפוך אותם ל"אני" (me). על כן, גם מילים עשויות להוות חפצים אוטיסטיים. ההתנהגות האקוללית זוכה לעתים לחיזוק מהמבוגרים הסובבים את הילד, אשר בתגובה לאדישותו נוטים לחזור שוב ושוב על דבריהם בניסיון למשוך את תשומת לבו. זוהי דוגמה טובה להשפעה של ילדים אלה על סביבתם. כפי שכותב סטרו (Stroh, 1974): "על ההורים נכפה לצעוד בדרכו האוטיסטית של הילד". אם אנו, כמטפלים, ננהג באופן דומה ונשתף פעולה יתר על המידה עם השימוש

25 ראו הסבר למושג בהערה 9 עמ' 63.

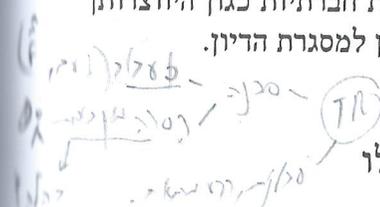

הילד. חפצים אוטיסטיים דוממים ונוקשים עשויים להראות כאילו נשכרו ללא תקנה. בנוסף, חפצים אוטיסטיים נוצקים בתכניתן של נטיות מולדות; הם אינם מחושלים בידי הניסיון, כפי שקורה, למשל, עם חפץ המעבר. לפיכך, הם יותר מועדים להישבר ולהתנפץ. שבר חסר תקנה שכזה הוא המקור ליאוש שחווה הילד האוטיסט.

הילד האוטיסט (או הילד האוטיסט השוכן בכל אחד מאיתנו) מנסה תמיד להתאים את העולם לטביעת החותם של מערכות נוקשות הנתפסות כבטוחות. בתוך כך הוא מפעיל סדרה אינסופית של חפצים אוטיסטיים המונעים שינוי והתפתחות של ממש. ברור, אם כן, כי לחקר החפץ האוטיסטי השלכות מרחיקות לכת, הרבה מעבר לשדה מחלות הנפש החמורות בילדות, אשר ממיטות אסון על המשפחות הנפגעות מהן. האסון הוא גם אסונה של החברה בה אנו חיים. עם זאת, כיוון שפרק זה עוסק בהתפתחות הפתולוגיה האוטיסטית בקרב ילדים, השלכותיו הנרחבות יותר – לדוגמה, בהקשר של תופעות חברתיות כגון היווצרותן של דעות קדומות או פנטיות – תותרנה מחוץ למסגרת הדיון.

sol

השלכותיהן הטיפוליות של תובנות אלו

ראשית, במסגרת הסיטואציה הטיפולית, העובדה כי הילד מחליף אנשים חיוניים עבורו בחפצים אוטיסטיים המסייעים לו לחוש בלתי-חדיר ובטוח, מובילה אותו להתנהגות הנתפסת כטיפפית עבור הצופה מן הצד, בעת עבור הילד היא חיונית. רק אם נגלה את המשמעות של התנהגות זו עבור הילד, אם ניכנס אל עולמו ונבין אותו, נוכל לסייע בידו. אם נעמוד מן הצד ונסתפק בתיאור ההתנהגות, יוביל הדבר לניסיונות להפעיל מניפולציות על הילד על מנת שיתנהג כמונו, בדרכים רגילות יותר. בכך, נותיר על כנם את הפחדים ואת הזעם מהם נובע מצבו המיוחד. אם נשלול ממנו ללא רחמים את חפציו האוטיסטיים, נחשוף ילד פגיע ביותר לאימה בלתי-נסבלת. בתגובה לכך הוא עלול לפתח אוטיזם נוקשה עוד יותר. לפיכך, התמודדות עם המעבר משימוש בלתי-הולם בחפצים אוטיסטיים לפיתוח רגשות אמון בבני האדם הסובבים אותו, דורשת טאקט, סבלנות ומיומנות. לא ניתן לבצע זאת בצורה נמהרת או מכאנית. עלינו להמתין בסבלנות לרגעים המתאימים, בהם נוכל להראות לילד כי בני אדם, על אף היותם

בני-תמותה ובלתי צפויים, מסוגלים להעניק תמיכה ממושכת ויעילה יותר מזו שמספקים חפצים הספוגים בתחושתיות-עצמית מוגזמת.

שנית, התובנות לגבי טבעו, מקורותיו ותפקידיו של החפץ האוטיסטי, מאפשרות לנו להתבונן באוטיזם הינקותי הפסיכוגני בעיניים חומלות אך נטולות רגשות. אנשי מקצוע בתחומי הפסיכולוגיה והפסיכיאטריה המציעים שיטות בלתי-אנושיות לטיפול בילדים אלה, יבינו אולי כי מאחורי מה שנדמה כחוסר פחד מסתרת אימה כה גדולה, עד כי לא ניתן לבטא אותה. על המטפל, התומך בילד שחווה אימה כזו, מוטלת המשימה להביע אותה במילים. אין משמעות הדבר כי אנו פורקים עול בצורה משולחת רסן.

מצד שני, אותם מחנכים הנוקטים גישה מתירנית יתר על המידה כלפי ילדים אלה, עשויים גם כן לשנות משהו בגישתם. מחנכים, כמו גם מטפלים פסיכואנליטיים, עשויים לנקוט באופן התנהגות פעיל ומחמיר יותר, על מנת להרתיע את הילד מפעילויות פתולוגיות ואף למנוע אותן. ייתכן שיהיה אפילו צורך לקחת מהילד חפצים מסוימים, על מנת שיוכל לפתח דרכים מתאימות יותר להפיג מתח. כדאי שנקפיד יותר עם ילדים אוטיסטים מאשר עם בני גילם הנוירוטים בעניינים כמו להתיר להם לקחת צעצועים הביתה או להביא צעצועים מהבית אל חדר הטיפול. עם זאת, עלינו ללוות כל פעולה כזו בהסברים אשר באמצעותם נראה כי אנו מבינים את משמעותה של התנהגות זו עבור הילד. בנוסף על הפיכתנו לממושמים וממשמעים יותר, ההכרה בטבעם המעכב של החפצים האוטיסטיים תוביל גם לשינוי בדרך בה נבטא את פירושינו, שינוי שיהפוך את הטיפול ליעיל יותר. ככל שהילד ירגיש שהוא מוחזק בתודעתנו דרך מחשבותינו, דאגתנו וחיבתנו אליו, הוא יתחיל להחזיק את חוויותיו באמצעות מחשבות, זיכרונות ודמיונות. השימוש הבלתי-הולם בחפצים אוטיסטיים ילך וידעך. כפי שציין ביון (1962a [2003]), האם מזינה את תינוקה לא רק בחלב, אלא גם בשפיות. באמצעות התנהגות נבונה ותשומת לב, יכולים גם מטפלים להעביר שפיות שכזו. הטון הרגשי של הסביבה הטיפולית חשוב במיוחד עבור ילדים אוטיסטים.

שלישית, מניסיוני עולה כי חפצים אוטיסטיים נתפסים לעתים קרובות בשוגג כחפצי מעבר, אותם תיאר ויניקוט. הבנת טבעם של חפצים אוטיסטיים עשויה לסייע למנוע שגיאה זו. הבלבול בין חפצים אוטיסטיים לבין חפצי מעבר מוביל להתנהלות לקויה בחינוך ובטיפול הנפשי כאחד. דבר זה מתרחש כאשר המטפל או המחנך משתף פעולה

Handwritten notes at the top right of page 140, including mathematical symbols like $\frac{p}{\cos \theta}$ and $\frac{p}{\sin \theta}$.

עם השימוש בחפצים אוטיסטיים במקום לגמול את הילד בסבלנות ובעדינות מן השימוש הלקוי כל כך שהוא עושה בהם. גמילה זו הינה אפשרית, כמובן, רק כאשר אנו מספקים לילד אמצעי הגנה אותנטיים יותר. ויניקוט (1958 [1995]) הגדיר את חפץ המעבר כ"קניין הלא-אני הראשון של הילד". במונחים אלה ניתן לומר כי החפץ האוטיסטי הוא "קניין-אני". הוא אינו מלווה את הילד, כמו חפץ המעבר; תפקידו הוא לגונן ולמלט מפני סכנות. בנוסף, חפצים אוטיסטיים הם ייחודיים לכל ילד, וזאת בניגוד לחפצי מעבר כמו דובונים ופיסות בד, בהם משתמשים ילדים רבים. במילים אחרות, יש מן השיתופיות בשימוש בהם (Winnicott, 1958 [1995]; Gaddini, R., 1978).

רביעית, ההבנה של טבעם ותפקודם של חפצים אוטיסטיים מאפשרת לנו לבין באופן עמוק יותר את העיכובים השונים שחלו בהתפתחות חיי הנפש של ילדים אוטיסטיים. למשל, אנו מתחילים להבין כי האופן האקסצנטרי וחסר הסבלנות בו מקל הילד האוטיסט על מצוקותיו באמצעות שימוש עקשני ופתולוגי בחפצים אוטיסטיים, הוא המונע ממנו לרכוש את הכישורים והטכניקות המאפשרים ליצור קשר עם בני אדם אחרים במסגרת תרבותו. על כן, סביבה חינוכית, המאפשרת לילד שזה עתה התחיל לוותר על חפציו האוטיסטיים ללמוד מניסיונו ולקבל עזרה ביצירת ההבחנות והאינטגרציות אשר בהתפתחות תקינה הינן מובנות מאליהן, היא תוספת יקרת ערך לטיפול הפסיכואנליטי.

במסגרת הפסיכותרפיה, עלינו להיות מודעים יותר להעדרה או לשבריריותה של יכולת יצירת הסמלים (symbol formation) של ילדים אלה. יצירת סמלים מבוססת על היכולת להשתמש בתחליפים עבור דברים ומצבים ממשיים. היא מבוססת גם על היכולת לחוש נפרדות מהעולם החיצוני ולהשתמש בהפשטות. שימוש קבוע בחפצים חומריים אשר אותם חווה הילד כאילו היו חלק מגופו וכתחליף קבוע לדבר האמיתי, מונע ממנו לעשות כן. לפיכך, עלינו להימנע מלייחס לו את הפנטזיות והרעיונות המורכבים שאנו רגילים למצוא אצל ילדים נוירוטים, משום שאלה אינם אפשריים עבורו. עלינו להבין כי הפירושים המורכבים והאזוטריים, הניתנים לעתים לילדים אוטיסטיים, לא נושאים עבורם את אותה המשמעות שהם נושאים עבורנו, וזאת למרות שהילדים עשויים בהחלט להרגיש שהאכפתיות והעניין שלנו "נוגעים בהם" (כמובן הקונקרטי ביותר). באופן פרדוקסלי, הבנה מתוחכמת יותר תביא לגישה פשוטה יותר מצדנו כלפי ילדים אלה.

Handwritten note at the top of page 141: $\frac{p}{\cos \theta} > \frac{p}{\sin \theta}$

חמישית, ההבנה של טבעם ומקורם של החפצים האוטיסטיים הפתולוגיים עשויה לשפוך אור על פרודרסיות ועל התפתחותם של חפצים פטישיסטיים. בעבר נעשו מאמצים לקשר בין המונח "חפץ מעבר" של ויניקוט לבין התפתחות הפטישיזם (Greenacre, 1970), אך העבודה עם ילדים אוטיסטיים מצביעה על כך שחפצים פטישיסטיים דומים יותר לחפצים אוטיסטיים מאשר לחפצי מעבר. האופי האובססיבי של השימוש בחפצים אוטיסטיים מצביע גם על תרומה אפשרית להבנתנו את מקורותיה המוקדמים של הנורוזה האובססיבית.

סיכום

סרק זה לא עסק ברגשות אנושיים כמו אהבה, שנאה, תוקפנות, קנאה וצרות-עין כגורמים הקובעים את התנהגות הילד. הסיבה לכך אינה זלוול בחשיבותם של רגשות אלה, אלא הניסיון הקליני עם ילדים אוטיסטיים, לפיו יש לדבר עם הילד על מצוקה, פאניקה, זעם ויריבות טורפנית בטרם יוכל להבין את משמעותם של פירושים על אהבה, תוקפנות, קנאה וצרות-עין. קיימות ראיות נרחבות לכך שילדים אוטיסטים התנסו במודעות מייסרת במהלך הינקות המוקדמת, ועקב כך נחוו רגשות מתוחכמים אלה מוקדם ובמרוכז מדי. אם נפרש את הרגשות הללו בטרם עת, לפני שהילד ייצור בסיס ראשוני שיאפשר לו להבחין ביניהם ולהתמודד עימם, רק נחזק את אופיה המוקדם של ההתפתחות אשר חובילה ליצירתו של זיוף ריקני. מטרתנו היא לסייע לבקיעתו של ילד גלוי-לב ורגיש מתוך שכבות האוטיזם המלאכותיות שהגנו עליו. כדי לעשות זאת, עלינו להתחבר לחוויות עומק יסודיות ובסיסיות בנפשנו שלנו.

Handwritten notes at the bottom of page 141, including a diagram with arrows and text like "אני רגיש", "אני חושש", and "אני מודאג".